

Systematic Review of Value Network Analysis Application in Management Research

Mohammad Hamze

Ph.D. student, Department of Management, Faculty of Administrative Sciences, Imam Reza International University, Mashhad, Iran. m.hamze@imamreza.ac.ir

Alireza Moghaddasi

Assistant Professor, Department of Management, Faculty of Administrative Sciences, Imam Reza International University, Mashhad, Iran. alireza.moghaddasi@imamreza.ac.ir

ARTICLE INFO

Article type:

Research Full Paper

Article history:

Received: 2025-07-20

Revised: 2025-08-11

Accepted: 2025-08-13

Keywords:

Value network analysis,
Systematic literature
review,
intangible values,
Research methodology.

EXTENDED ABSTRACT

Background and Objectives: Value network analysis has emerged as a novel approach in management studies, providing capabilities to examine multilateral and dynamic value creation relationships within organizational ecosystems. This framework serves dual purposes: as a theoretical foundation for explaining value creation mechanisms and as a research methodology for analyzing complex stakeholder relationships. Unlike traditional linear models such as value chains, value network analysis facilitates multidimensional study of relationships between stakeholders and organizations.

Preliminary investigations reveal a lack of coherent understanding regarding value network analysis and its application methods in Persian-language management research. This study addresses the fundamental question: "How has value network analysis been applied in Persian management research, and to what extent does it align with valid theoretical and methodological principles?" The primary objective is to assess adherence to authentic value network analysis principles in Persian academic literature, while identifying patterns, methodological deficiencies, and providing recommendations for improved implementation.

Materials and Methods: This study employed systematic literature review methodology following Tranfield's three-stage framework (2003), encompassing planning, execution, and reporting phases. Comprehensive searches across three major Persian academic databases (Noormags, Magiran, and Comprehensive Portal of Humanities Sciences) utilized the primary keyword "شبکه ارزش" (value network) without temporal restrictions. The initial search yielded 139 documents. After removing duplicates, 45 unique articles were identified and cataloged with complete bibliographic information.

Each article underwent preliminary screening based on abstract review to determine relevance and depth of engagement with value network concepts. Inclusion criteria required articles to demonstrate substantial engagement with value network concepts beyond superficial references, with value

* Corresponding author.

E-mail address: alireza.moghaddasi@imamreza.ac.ir

<https://orcid.org/0000-0001-5622-532X>

networks holding central importance in the research focus. Following initial screening, 19 articles met the inclusion criteria and proceeded to a comprehensive full-text analysis.

Selection criteria included the presence of specific value network analysis keywords, explicit references to foundational studies, and meaningful theoretical or methodological engagement. Quality assessment employed a systematic evaluation based on theoretical and methodological components derived from Allee and Schwabe's framework (2015). Each article was assessed against established criteria for theoretical adherence and methodological rigor, enabling systematic comparison across the reviewed literature using thematic analysis to identify patterns, gaps, and inconsistencies.

Results: The systematic review revealed significant findings regarding value network analysis in Persian management research. The first related article was published in 2018, indicating a recent introduction to Persian academic discourse. Analysis demonstrates a gradual transition from chain-oriented to network-oriented approaches in value creation studies, with 19 articles published between 2018-2024 showing varying engagement levels.

From a theoretical perspective, only two articles demonstrated substantial adherence to authentic value network analysis principles. Most articles relied primarily on contextual theories (systems theory, value co-creation, stakeholder theory) rather than core value network frameworks, indicating significant gaps between claimed foundations and actual implementation. Critical deficiency identified across most articles was inadequate attention to intangible values and informal value exchanges—fundamental distinguishing features of value network analysis.

Studies focused primarily on tangible value flows while neglecting crucial aspects such as knowledge transfer, trust building, innovation diffusion, and tacit knowledge exchange central to comprehensive value network analysis. Methodologically, no article fully implemented specific value network analysis techniques. Essential components such as value network mapping, team-based network discovery sessions, and specialized methods for interpreting intangible data were absent.

In many cases, "value network" terminology was used merely as superficial linguistic overlap without deeper conceptual understanding. Many articles used mixed theoretical approaches combining various theories to understand value creation processes. However, these efforts often resulted in theoretical inconsistency and failure to capture the unique analytical capabilities that value network analysis offers.

While some studies attempted to integrate quantitative network indicators with qualitative approaches, none achieved comprehensive integration of theoretical depth and methodological sophistication characterizes authentic value network analysis. Temporal analysis revealed encouraging trends toward more sophisticated analytical approaches in recent years, with researchers increasingly attempting to combine quantitative and qualitative methods. However, fundamental gaps persist in understanding theoretical foundations and implementing appropriate methodological techniques specific to value network analysis.

Conclusion: This systematic review demonstrates that despite increasing attention to value network concepts in Persian management studies, substantial gaps remain in the correct and comprehensive application of value

network analysis. The most significant deficiencies include inadequate treatment of intangible values and specific methodological aspects unique to value network analysis.

The study contributes to academic discourse by providing the first systematic evaluation of value network analysis application in Persian management literature, establishing a baseline understanding for future research development. Future researchers are recommended to strengthen their understanding of theoretical foundations and properly implement methodological techniques to fully leverage the analytical potential of this approach in understanding organizational value creation complexities.

This research identifies specific areas requiring theoretical and methodological advancement, paving the way for more rigorous and authentic application of value network analysis in Persian management studies.

Cite this article as:

Hamze, M. & Moghaddasi, A. (2025). Systematic Review of Value Network Analysis Application in Management Research. *Journal of Strategic Value Chain Management*, 2(4), 87-108.

DOI: <https://doi.org/10.22075/svcm.2025.38406.1032>

© 2024 The Author (s). Journal of Strategic Value Chain Management Published by **Semnan University Press**.

This is an open access article under the CC-BY-4.0 license. (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>).

مرور سیستماتیک کاربرست تحلیل شبکه ارزش در پژوهش های مدیریت

محمد حمزه

دانشجوی دکتری مدیریت بازرگانی، دانشکده علوم اداری، دانشگاه بین المللی امام رضا (ع)، مشهد، خراسان رضوی، ایران.

m.hamze@imamreza.ac.ir

علیرضا مقدسی*

استادیار گروه مدیریت، دانشکده علوم اداری، دانشگاه بین المللی امام رضا (ع)، مشهد، خراسان رضوی، ایران.

alireza.moghadasi@imamreza.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله کامل علمی- پژوهشی	سابقه و هدف: رویکرد خطی زنجیره ارزش در بررسی فرآیندها و روابط درون بنگاه و ارتباطات محیطی آن و همچنین تمرکز این رویکرد بر مولفه های ملموس و بخصوص مالی، نارسایی هایی را در درک برخی از جوانب تولید و تبادل ارزش ایجاد کرده است. تحلیل شبکه ارزش به عنوان رویکردی نوین در مطالعات مدیریت، امکان بررسی روابط چندجانبه و پویای ارزش آفرینی را فراهم می سازد. این رویکرد هم به عنوان چارچوب نظری برای تبیین سازوکار ارزش آفرینی در شبکه ها و هم به عنوان روش تحقیق برای تحلیل روابط پیچیده میان بازیگران کاربرد دارد. تحلیل شبکه ارزش به عنوان یک چارچوب نظری است که به همراه خود یک روش شناسی اختصاصی به همراه دارد. بکارگیری چارچوب نظریه ارزش در پژوهش های حوزه مدیریت روبه افزایش است و بررسی های اولیه در پژوهش های فارسی نشان دهنده افزایش کاربرد مفاهیم پیرامونی و مفاهیم کلیدی شبکه ارزش است. در عین حال درک منسجمی از تحلیل شبکه ارزش و شیوه کاربرست آن وجود ندارد. این پژوهش با هدف پاسخ به پرسش «تحلیل شبکه ارزش در پژوهش های مدیریت فارسی چگونه کاربرد یافته و تا چه اندازه منطبق بر اصول نظری و روش شناختی تحلیل شبکه ارزش است؟» صورت پذیرفت.
واژه های کلیدی: تحلیل شبکه ارزش؛ مرور سیستماتیک ادبیات؛ ارزش های ناملموس؛ روش شناسی تحقیق؛	روش: این مطالعه با روش مرور سیستماتیک ادبیات مطابق چارچوب سه مرحله ای ترانفیلد (۲۰۰۳) شامل برنامه ریزی، اجرا و گزارش دهی انجام گرفت. جست و جوی نظام مند در سه پایگاه نمایه مقالات علمی فارسی (نورمگز، مگ ایران و پرتال جامع علوم انسانی) با کلید واژه «شبکه ارزش» منجر به شناسایی ۱۳۹ مدرک شد که پس از حذف موارد تکراری، ۴۵ مقاله منحصربه فرد باقی ماند. با بررسی چکیده مقالات و اعمال معیارهای ورود، ۱۹ مقاله برای تحلیل عمیق انتخاب شدند. معیارهای ارزیابی کیفیت در بعد بکارگیری تحلیلی شبکه ارزش به عنوان چارچوب نظری و

بکارگیری آن به عنوان روش شناسی تحقیق بر اساس اصول نظری و روش‌شناسی تحلیل شبکه ارزش برگرفته از آثار آلی و شوابه (۲۰۱۵) تدوین و بر مقالات منتخب اعمال گردید.

یافته‌ها: نتایج نشان می‌دهد اولین مقاله مرتبط با تحلیل شبکه ارزش در مطالعات فارسی مدیریت در سال ۱۳۹۷ منتشر شده و انتقال تدریجی از نگرش زنجیره‌ای به نگرش شبکه‌ای ارزش مشهود است. از منظر چارچوب نظری، صرفاً دو مقاله به‌طور قابل توجهی به اصول تحلیل شبکه ارزش پایبند بوده و عمده مقالات بر نظریات زمینه‌ای مانند نظریه سیستم‌ها، هم‌آفرینی ارزش و ذینفعان متکی بودند. توجه به ارزش‌های ناملموس و مبادلات غیررسمی ارزش - که از وجوه تمایز اصلی تحلیل شبکه ارزش است - در اغلب مقالات مغفول مانده‌است. از منظر روش‌شناختی، هیچ مقاله‌ای تکنیک‌های اختصاصی تحلیل شبکه ارزش مانند نگاشت شبکه ارزش، جلسات تیمی کشف شبکه و روش‌های تفسیر داده‌های ناملموس را به‌طور کامل به کار نگرفته‌است. یک مقاله به روش نگاشت شناختی فازی به ارائه نگاشت شبکه ارزش اقدام کرده است. در بسیاری موارد، «شبکه ارزش» صرفاً در حد اشتراک لفظی استفاده شده و عمق مفهومی آن درک نشده است.

نتیجه‌گیری: این پژوهش نشان می‌دهد علی‌رغم افزایش توجه به مفهوم شبکه ارزش در مطالعات مدیریت فارسی، هنوز شکاف قابل توجهی در کاربری صحیح و جامع تحلیل شبکه ارزش وجود دارد. نظریه‌های زیربنایی تحلیل شبکه ارزش مورد توجه این مطالعات بوده و توجه ضمنی به کلیدواژه‌های کلیدی تحلیل شبکه ارزش وجود دارد. اما ضعف در پرداختن به ارزش‌های ناملموس و جنبه‌های روش‌شناختی اختصاصی تحلیل شبکه ارزش از مهم‌ترین کاستی‌های موجود است. پیشنهاد می‌شود پژوهشگران آتی با الگوگیری از پژوهش مطالعات و پژوهش‌های خارجی به کارگیرنده تحلیل شبکه ارزش، به تقویت درک از مبانی نظری تحلیل شبکه ارزش و به‌کارگیری صحیح تکنیک‌های روش‌شناختی آن بپردازند تا بتوان از ظرفیت‌های این رویکرد در فهم پیچیدگی‌های ارزش‌آفرینی سازمانی بهره کافی برد.

استناد: حمزه، محمد و مقدسی، علیرضا. (۱۴۰۴). مرور سیستماتیک کاربری تحلیل شبکه ارزش در پژوهش‌های مدیریت.

مجله مدیریت زنجیره ارزش راهبردی، ۲(۴). ۸۷-۱۰۸

DOI: <https://doi.org/10.22075/svcm.2025.38406.1032>

این مقاله مستخرج از رساله دکتری است.

ناشر: دانشگاه سمنان

۱. مقدمه

در دهه‌های اخیر، پارادایم مسلط بر تحلیل مزیت رقابتی و خلق ارزش، شاهد یک تحول مفهومی بنیادین بوده است. مدل کلاسیک «زنجیره ارزش» که توسط پورتر^۱ (۱۹۸۵) معرفی شد، با نگاهی خطی و درون‌نگر، فرآیندهای داخلی یک بنگاه را برای شناسایی منابع ارزش‌آفرینی کالبدشکافی می‌کرد. این رویکرد برای دوران اقتصاد صنعتی کارآمد بود، اما با ظهور اقتصاد دانش‌بنیان، پیچیدگی فزاینده اکوسیستم‌های کسب‌وکار و دیجیتالی شدن تعاملات، محدودیت‌های آن آشکار شد. در پاسخ به این پیچیدگی‌ها، مفهوم «شبکه ارزش» به عنوان یک چارچوب تحلیلی جایگزین و کامل‌تر ظهور کرد. این گذار پارادایمی، که در مرورهای سیستماتیک جامع مانند پژوهش ریتیچوتی^۲ (۲۰۲۰) به خوبی مستند شده، نشان می‌دهد که رقابت دیگر نه میان بنگاه‌های منفرد، بلکه میان شبکه‌هایی از سازمان‌های به هم پیوسته است که در آن‌ها ارزش به صورت همزمان، چندجانبه و پویا خلق و مبادله می‌شود (نورمن و رامیرز^۳، ۱۹۹۳). عواملی چون جهانی شدن، پایداری، همکاری‌های بین‌بنگاهی و اهمیت روزافزون دارایی‌های ناملموس، این گذار از زنجیره به شبکه را تسریع کرده‌اند (ریتیچوتی، ۲۰۲۰).

در شرایطی که این روند تحول در ادبیات جهانی مدیریت در حال گسترش است، فضای کسب‌وکار و پژوهش مدیریت در ایران نیز با پیچیدگی‌های قابل توجهی روبروست. ظهور پلتفرم‌های دیجیتال، شکل‌گیری اکوسیستم‌های نوآوری و لزوم ایجاد شبکه‌های تأمین منعطف در واکنش به شرایط محیطی، اهمیت تفکر شبکه‌ای را برای مدیران و پژوهشگران ایرانی دوچندان کرده است. با این حال، به نظر می‌رسد یک گسست قابل توجه میان ضرورت به کارگیری رویکردهای شبکه‌ای و درک عمیق از مبانی نظری و روش‌شناختی آن‌ها در ادبیات تخصصی مدیریت داخلی وجود دارد. مشاهدات اولیه حاکی از آن است که اگرچه واژه «شبکه ارزش» به طور فزاینده‌ای در ادبیات پژوهشی فارسی به کار می‌رود، اما این استفاده اغلب در سطح واژگانی باقی مانده و با درکی عمیق از اصول بنیادین آن همراه نیست (جلالی ساعی و همکاران، ۱۴۰۳).

این وضعیت، یک فاصله مفهومی-روش‌شناختی را در بدنه دانش مدیریت ایران نشان می‌دهد. تحلیل شبکه ارزش^۴ آنگونه که توسط پیشگامان آن مانند ورنه آلی^۵ (۲۰۰۸) توسعه یافته، صرفاً یک مفهوم نظری نیست، بلکه یک روش‌شناسی دقیق برای مدل‌سازی، تحلیل و ارزیابی جریان‌های ارزش ملموس و به ویژه ناملموس مانند دانش، اعتماد، و همکاری است (آلی و شوابه^۶، ۲۰۱۵). در ادبیات تحلیل شبکه ارزش، رویکردهای کمی گرایانه نیز مانند مدل‌سازی مبتنی بر بلوک‌های سازنده (بیم و کازول^۷، ۲۰۰۸) توسعه یافته‌اند که بر دقت روش‌شناختی در تعریف موجودیت‌ها و تعاملات شبکه تأکید دارند. در مقابل، به نظر می‌رسد بسیاری از پژوهش‌های داخلی به تعاریف کلی بسنده کرده و وجه تمایز اصلی این رویکرد، یعنی توانایی تحلیل مبادلات غیررسمی و دارایی‌های نامشهود، را مغفول گذاشته‌اند (جلالی ساعی و همکاران، ۱۴۰۳). این مسئله، خطر «کشسان معنایی»^۸ را به همراه دارد؛ جایی که یک اصطلاح قدرتمند به دلیل کاربست سطحی، توان تحلیلی خود را از دست می‌دهد.

¹ Porter

² Ricciotti

³ Normann & Ramirez

⁴ Value Network Analysis - VNA

⁵ Verna Allee

⁶ Schwabe

⁷ Biem & Caswell

⁸ Semantic Stretch

این شکاف، پیامدهای قابل تاملی برای جامعه علمی و حوزه عمل به همراه دارد. از منظر علمی، کاربری نادرست یا سطحی تحلیل شبکه ارزش مانع از شکل‌گیری یک بدنه دانش تجمعی و استوار در این حوزه می‌شود و پژوهش‌های آتی را بر پایه‌ای لرزان بنا می‌کند. این امر کیفیت پژوهش‌های مدیریتی را کاهش داده و اعتبار آن‌ها را متأثر می‌سازد. از منظر عملی و مدیریتی، این نارسایی می‌تواند منجر به کاهش کارایی شود. زمانی که پژوهش‌های آکادمیک نتوانند مدل‌های دقیق و کارآمدی از واقعیت پیچیده شبکه‌های ارزش ارائه دهند، مدیران و سیاست‌گذاران از ابزارهای تحلیلی مناسب برای تصمیم‌گیری‌های استراتژیک محروم می‌مانند. در نتیجه، فرصت‌های بالقوه برای بهینه‌سازی عملکرد، نوآوری و خلق ارزش پایدار که در بطن تحلیل صحیح شبکه‌ها نهفته است (لیسلور^۱ و همکاران، ۲۰۲۴)، ممکن است به طور کامل محقق نشود و مطالعات تخصصی در مواجهه با اکوسیستم‌های پیچیده دچار چالش شود.

در پاسخ به این شکاف شناسایی شده و با هدف آسیب‌شناسی دقیق این حوزه نوپا در ادبیات مدیریت ایران، پژوهش حاضر به روش مرور سیستماتیک ادبیات با پیروی از چارچوب سه مرحله‌ای ترانفیلد (۲۰۰۳) برنامه‌ریزی مرور، اجرای مرور و گزارش‌دهی، به صورت نظام‌مند به شناسایی و ارزیابی و بررسی تمامی پژوهش‌های منتشر شده در پایگاه‌های نمایه مقالات علمی فارسی که از کلمه «شبکه ارزش» استفاده کرده‌اند، می‌پردازد. هدف اصلی این پژوهش، ارزیابی میزان عمق کاربری «تحلیل شبکه ارزش» در این مطالعات و سنجش میزان انطباق آن‌ها با اصول نظری و روش‌شناختی تحلیل شبکه ارزش است. این پژوهش به دنبال آن است تا تصویری شفاف از وضعیت موجود ترسیم کرده، کاستی‌ها را شناسایی نموده و راه را برای پژوهش‌های آتی که به صورت اصیل و عمیق از این رویکرد بهره می‌برند، هموار سازد.

بر این اساس، پرسش اصلی که این پژوهش به دنبال پاسخگویی به آن است، به شرح زیر صورت‌بندی می‌شود:

«تحلیل شبکه ارزش در پژوهش‌های مدیریت فارسی چگونه به کار گرفته شده و انطباق آن با مبانی نظری و اصول روش‌شناختی معتبر این حوزه تا چه اندازه است؟»

۲. پیشینه پژوهش

گرچه تحلیل شبکه ارزش یک رویکرد به نسبت نوین است، شرکت‌های متعددی برای کسب شناخت بهتر از فرآیندهای خود و افزایش عملکرد و بهره‌وری در سازمان از این روش استفاده کرده‌اند. تحلیل شبکه ارزش در فرآیندهای واحدهای سازمانی به عنوان مقیاس خرد و در فرآیندهای کلان نظامات بین دستگاهی به عنوان مقیاس کلان استفاده شده است.

در پژوهش جلالی ساعی و همکاران (۱۴۰۴) شبکه ارزش در صنعت نفت در بخش توزیع فرآورده‌های نفتی بررسی گردید. این مقاله متذکر می‌شود که تحلیل شبکه ارزش و مفاهیم اصلی شبکه ارزش کمتر مورد توجه پژوهشگران و مقالات فارسی بوده است. در این پژوهش عناصر و روابط اجزای شبکه ارزش پایدار توزیع فرآورده‌های نفتی با روش نگاشت شناختی فازی تحلیل می‌شود و نگاشت شبکه ارزش ارائه می‌شود. این پژوهش نمونه خوبی از شیوه بکارگیری مفاهیم شبکه ارزش است و نگاشت شبکه ارزش است. البته همانطور که مقاله صراحت دارد، روش تحقیق بکار گرفته شده متمایز از تحلیل شبکه ارزش است و صرفاً چارچوب نظری آن مورد استفاده قرار گرفت.

¹ Lissillour

ریچیوتی (۲۰۲۰) در مروری سیستماتیک، تحول مفهوم زنجیره ارزش پورتر (۱۹۸۵) را از طریق تحلیل ۶۶ مقاله بررسی کرده و نشان می‌دهد که این مفهوم به تدریج از یک مدل خطی و ترتیبی به سمت شبکه ارزش به عنوان ابزاری مناسب‌تر برای تحلیل کسب‌وکار در دنیای پیچیده امروز تحول یافته است. شش مفهوم کلیدی شامل پایداری، جهانی‌سازی، همکاری، دارایی‌های نامشهود، انعطاف‌پذیری و چابکی محرک‌های اصلی این تحول از زنجیره ارزش به شبکه ارزش بوده‌اند.

در پژوهش اورلو^۱ و همکاران (۲۰۲۳) با بهره‌گیری از نظریه اقتصاد هزینه معاملات، به بررسی این فرضیه می‌پردازد که پیکربندی شبکه ارزش تأثیر معناداری بر رقابت‌پذیری تعاونی‌های کشاورزی نوظهور در یکی از استان‌های آفریقای جنوبی دارد، اما نتیجه‌گیری می‌کند که عملکرد رقابتی پایدار به عنوان تابعی از توانمندی منابع، قابلیت‌ها و پویایی‌های تعاملی در معاملات نقش تعیین‌کننده تری در رقابت‌پذیری این تعاونی‌ها ایفا می‌کند. لاکونن^۲ و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهش خود تحلیل کردند که چگونه ادغام منابع ناملموس در شبکه‌های همکارانه می‌تواند خدمت نوینی چون اجاره‌داری جنگل را برای مالکان شهری غایب در فلاتند طراحی کند، با تمرکز بر نقش واسطه (اجاره‌دار یا مشاور) در تسهیل اعتماد، تخصص، سهولت و ارتباط مستمر. این پژوهش مبتنی بر نظریات آلی و شوابه (۲۰۱۵) طراحی و اجرا شد.

باتلر و شرومک^۳ (۲۰۱۹) بر ضرورت گسترش مفهوم ارزش‌پیشنهادی در مدل‌های کسب‌وکار شرکت‌های گردشگری سلامت تأکید می‌کنند تا علاوه بر ارزش برای مشتری و شرکت، ارزش برای جامعه و منافع محیط طبیعی را نیز شامل شود. پژوهش با تحلیل کیفی ۱۷ شرکت بزرگ گردشگری آبگرم لهستان، اجزای توسعه پایدار مورد نیاز برای تبدیل مدل‌های کسب‌وکار گردشگری به مدل‌های پایدار را شناسایی کرده و معیارهای شورای جهانی گردشگری پایدار شامل مدیریت پایدار، تأثیرات اجتماعی-اقتصادی، فرهنگی و زیست‌محیطی را به عنوان چارچوب عملیاتی ارائه می‌دهد. در این پژوهش از تحلیل شبکه ارزش استفاده شد.

واز^۴ و همکاران (۲۰۱۲) با استفاده از روش تحلیل شبکه ارزش، فرایندهای پویا در شبکه ارزش سیستم فرودگاهی را بررسی کرده و نتیجه می‌گیرند که در سناریوی حمل‌ونقل هوایی بار، نقش "فرستنده بار"^۵ به عنوان عامل اصلی خلق ارزش، بیشترین تعاملات و تأثیر را بر دارایی‌های مالی، شایستگی و روابط تجاری دارد.

ونزیا^۶ و همکاران (۲۰۰۸) با استفاده از تجزیه و تحلیل شبکه ارزش، نقش‌های مختلف کارکنان موبایل را شناسایی کرده و نشان داده‌اند که طراحی فضای کاری با نیازهای در حال تکامل این کارکنان همگام نشده است. مطالعه بر روی ۵۵۷ پاسخ‌دهنده از ۸۴ سازمان مختلف، افسانه‌های رایج درباره کارکنان موبایل را رد کرده و نشان داده که این کارکنان عمدتاً مردان بالای ۴۰ سال در نقش‌های رهبری هستند که به فضاهای کاری انعطاف‌پذیر و تکنولوژی‌های متنوع بر اساس نقش‌شان نیاز دارند. در این پژوهش از تکنیک‌های مختلف تحلیل شبکه ارزش از جمله نگاشت شبکه ارزش استفاده شد.

¹ Orlu

² Laakkonen

³ Butler & Szromek

⁴ Vaz

⁵ Freight Forwarder

⁶ Venezia

۱.۲. تبیین تحلیل شبکه ارزش

تحلیل شبکه ارزش رویکردی نسبتاً نوین و میان‌رشته‌ای در مطالعات سازمان، مدیریت و کسب‌وکار است که بر نقش شبکه‌ای و تعاملی جهان امروز تأکید دارد (لیسلور و همکاران، ۲۰۲۴). برخلاف بسیاری از رویکردهای سنتی که بر ساختارهای خطی، سلسله‌مراتبی و فرآیند محور تأکید می‌ورزند، تحلیل شبکه ارزش سازمان‌ها و نهادهای اجتماعی را مجموعه‌ای پویا از روابط، نقش‌ها و جریان‌های ارزشی مشاهده می‌کند. این رویکرد تئوریک - که در آثار پژوهشگران برجسته‌ای همچون ورنه آلی^۱ به توسعه رسیده است - با معرفی نوعی «نگاه شبکه‌ای» تلاش می‌کند تا فراتر از ارزیابی صرفاً مالی و ملموس، ابعاد ناملموس ارزش شامل دانش، اعتماد، فرهنگ، نوآوری و روابط انسانی را مورد توجه قرار دهد (آلی و شوابه، ۲۰۱۵).

اهتمام تحلیل شبکه ارزش بر یافتن مسیرهای پیچیده خلق ارزش در مقایسه با شیوه‌های معمول مدیریت فرآیند^۲ یا رویکرد زنجیره تأمین سنتی^۳، جامع‌تر است. چراکه در این دو غالباً جریان‌ها به صورت کلان، خطی و مشخص (ورودی - فرآیند - خروجی) دیده می‌شوند؛ در حالی که در تحلیل شبکه ارزش، تعاملی چندباره، با ورودی‌ها و خروجی‌های گوناگون (ملموس یا ناملموس) را جایگزین نگاه خطی می‌کنیم. همچنین، تحلیل شبکه ارزش به سطح بالاتری از جزئیات در فصل مشترک نقش‌ها، روابط غیررسمی و سرمایه اجتماعی توجه دارد؛ سطوحی که در الگوهای سنتی ممکن است صرفاً به صورت حاشیه‌ای یا تابعی از ساختار رسمی فرض شوند (ونزیا و همکاران، ۲۰۰۸).

۲.۲. مولفه‌های نظریه شبکه ارزش

نظریه شبکه ارزش، ریشه در سایر نظریه‌های شناخته شده در حوزه مدیریت و سازمان دارد. رابطه شبکه ارزش با برخی از این نظریه‌ها قابل توجه است. تمرکز شبکه ارزش بر فرایند ارزش آفرینی است. ارزش، ذاتی و ایستا نیست؛ بلکه در هر تعامل تجدید و تفسیر می‌شود (آلی، ۲۰۰۸). از آن‌جا که خلق ارزش در شبکه، حاصل درک، تفسیر و مشارکت بازیگران متعدد است، تحلیل شبکه ارزش مستقیماً در پارادایم تفسیرگرایانه عمل می‌کند و نشان می‌دهد که معنا (و در اینجا ارزش) محصول اشتراک تجربیات و ادراکات گوناگون است (آلی و تاگ، ۲۰۰۶). برای اینکه بتوان پژوهش‌های مرتبط با شبکه ارزش را به درستی شناسایی کرد، لازم است که نظریه‌های مرتبط با این روش را دانست. جدول ۱ جنبه‌های تأثیر شبکه ارزش از سایر نظریه‌ها مشخص شده است.

جدول ۱. وابستگی شبکه ارزش به سایر نظریه‌ها

نظریه	وجه تأثیر تحلیل شبکه ارزش
نظریه سیستم‌ها	- نگرش کل‌گرا به سازمان و شبکه‌ها به عنوان موجودیت‌های پیچیده و پویا - رویکرد تعاملی در کنش و واکنش میان اجزای مختلف سیستم - عدم انزوای اجزا و نگرش به ترابط و وابستگی متقابل آنها - در نظر گرفتن محرک‌ها، بازخوردهای درونی و بیرونی شبکه - پذیرش پویایی و تغییرپذیری ساختار شبکه
نظریه شبکه اجتماعی	- تحلیل ساختار روابط میان گره‌ها (نقش‌ها / بازیگران) - کاربرد شاخص‌های کمی شبکه نظیر مرکزیت، تراکم، میانجی‌گری - سنجش و تعیین قدرت، نفوذ و موقعیت استراتژیک هر بازیگر - تجسم گرافیکی جریان ارزش به صورت شبکه تبادلات - تحلیل الگوهای ارتباطی و جریان اطلاعات

¹ Verna Allee

² Business process management (BPM)

³ Supply chain management (SCM)

• شناسایی جامع همه گروه‌های ذی‌نفع (داخلی و خارجی) • ارائه شبکه‌ای از بازیگران و جریان دوسویه ارزش • تعیین و تحلیل ارزش دریافت شده و ارائه‌شده توسط هر ذی‌نفع • ارزیابی میزان مشارکت و سهم هر ذی‌نفع در خلق ارزش کل • تسهیل عدالت در توزیع ارزش و شناسایی شکاف‌های ارزشی • مدیریت تعارض منافع و هم‌سویی اهداف	نظریه ذی‌نفعان
• پذیرش ماهیت مشارکتی، تعاملی و چندجانبه فرآیند خلق ارزش • تحلیل سیستماتیک و جامع فرآیندهای هم‌آفرینی • نمایش مشارکت فعال همه اعضای شبکه در خلق ارزش • ترسیم شبکه‌ای از تبادلات، تعاملات و هم‌آفرینی‌ها • تبیین الگوهای توزیع ارزش در سراسر شبکه • تأکید بر خلق ارزش از طریق تعامل و نه تولید منفرد	نظریه هم‌آفرینی ارزش

«شبکه ارزش» به‌عنوان یک چارچوب نظری در پارادایم تفسیرگرایی مولفه‌های یک چارچوب نظری را دارد. شبکه ارزش نظریه‌ای است که ابتدا توسط ورنه آلی (۲۰۰۰) برای توصیف، ارزیابی و بهبود ارزش‌آفرینی در بستر تعاملات شبکه‌ای معرفی شد و به‌همراه خود یک روش تحقیق منسجم دارد. در بطن این روش، ایده اصلی آن است که ارزش به‌صورت جمعی و در تعامل میان اعضای شبکه ایجاد، توزیع و مصرف می‌شود. در نتیجه، هر خرده‌سیستمی می‌تواند به‌عنوان یک «گره ارزش»^۱ در شبکه کلی دیده شود. همچون دیگر چارچوب‌های نظری، شبکه ارزش بر مفاهیمی مانند تعامل، وابستگی متقابل، جریان منابع (ملموس و ناملموس) و ساختار شبکه مبتنی است (آلی، ۲۰۰۸). در شبکه ارزش، روابط میان گره‌ها در سه سطح «تعاملات مالی»، «تعاملات غیرمالی» و «تعاملات دانشی» مورد بررسی قرار می‌گیرد.

بر این اساس نظریه شبکه ارزش دارای مفاهیم پایه و شکل دهنده مندرج در جدول ۲ است. در این بررسی سیستماتیک میزان و کیفیت توجه به این مفاهیم مبنای تشخیص است تا مشخص شود که مقاله تا چه میزان متأثر از نظریه شبکه ارزش است.

جدول ۲. مفاهیم کلیدی در تحلیل شبکه ارزش

مفهوم	شرح
شبکه ارزش	مجموعه‌ای از بازیگران که از طریق تعاملات دو یا چندجانبه، ارزش‌های ملموس و ناملموس را خلق و تبادل می‌کنند.
ارزش	مفهومی فراتر از سود مالی و جریان‌های قابل سنجش مالی که شامل موارد ناملموس مانند دانش، هم‌آفرینی فکری، خلاقیت جمعی، کیفیت روابط انسانی، و دارایی‌های دانشی و اجتماعی می‌شود.
نقش	بسته‌ای از وظایف، مسئولیت‌ها و انتظاراتی که یک کنشگر در فرایند خلق ارزش ایفا می‌کند. برخلاف رویکردهای متمرکز بر مشاغل رسمی یا پست‌های سازمانی، در تحلیل شبکه ارزش یک فرد می‌تواند همزمان چندین نقش مختلف داشته‌باشد
تعاملات	ارتباطات بین کنشگران شبکه ارزش که می‌تواند رسمی یا غیررسمی، مستقیم یا چندمرحله‌ای باشد. کیفیت و حجم تعاملات بر سرعت، چگونگی و میزان خلق ارزش تأثیر می‌گذارد.
جریان‌های ارزش	هسته عملیاتی تحلیل شبکه ارزش که نشان‌دهنده چیزهایی (ملموس یا ناملموس) میان چه نقش‌هایی جریان دارد. در مدل‌های بصری تحلیل شبکه ارزش از پیکان‌ها یا نمادهای گرافیکی متمایز برای نشان دادن انواع مختلف جریان‌ها (کالا، وجوه، اطلاعات، ایده‌ها، بازخورد) استفاده می‌شود.

¹ Value Node

تحويل شدنی ^۱	عناصر مشخص و قابل شناسایی که بین نقش‌ها در شبکه ارزش منتقل می‌شوند؛ شامل موارد فیزیکی (اسناد، کالاها) و غیرفیزیکی (پیام‌ها، درخواست‌ها). ویژگی‌های ضروری: قابلیت تحويل واقعی، قابلیت انتقال بین نقش‌ها، ماهیت اسمی، قابلیت پاسخ‌گویی، و قابلیت تشخیص دریافت.
ارزش ملموس ^۲	تحويل شدنی‌هایی که مستقیماً از تولید و تحويل کالاها، خدمات، درآمد یا تأمین مالی پشتیبانی می‌کنند. شامل معاملات قراردادی / اجباری که در صورت عدم تحويل، پرداخت انجام نمی‌شود یا بازپرداخت مطالبه می‌گردد. نمونه‌ها: قراردادها، فاکتورها، رسید سفارشات، درخواست پیشنهادات، تأییدیه‌ها، پرداخت‌ها و معاملات تجاری لازم برای تحويل محصولات / خدمات اصلی.
ارزش ناملموس ^۳	تحويل شدنی‌هایی اضافی و حمایتی نظیر تبادل دانش، اطلاعات، لطف‌ها و مزایایی که روابط را تقویت کرده و عملکرد سیستم را تسهیل می‌کنند. این نوع ارزش هیچ‌گاه به‌طور مستقیم پرداخت نمی‌شود و معمولاً رسمی یا قراردادی نیست، اما برای پشتیبانی از معاملات و فرآیندهای تجاری حیاتی هست. شامل تبادل دانش استراتژیک، اطلاعات برنامه‌ریزی، دانش فرایندی، دانش فنی، طراحی مشارکتی، و توسعه خط‌مشی

۳.۲. مولفه‌های روش شناختی تحلیل شبکه ارزش

تحلیل شبکه ارزش با رویکرد و تکنیک‌های منسجمی به شیوه‌ای اختصاصی شبکه ارزش را واکاوی می‌کند. این تکنیک‌ها و شیوه اجرایی تحلیل شبکه ارزش در جدول ۳ فهرست شده‌است. در این ارزیابی سیستماتیک مقالات، کاربری تحلیل شبکه ارزش براساس میزان بکارگیری شیوه اجرای گزارش شده در جدول ۳ ارزیابی می‌شود.

جدول ۳. چارچوب روش تحقیق تحلیل شبکه ارزش

مؤلفه	شرح
تکنیک گردآوری داده‌ها	شامل مصاحبه‌های نیمه‌ساختار یافته و داستان‌گویی ^۴ برای استخراج روایت‌های ذی‌نفعان درباره نقش‌ها، تبادل ارزش و چالش‌ها؛ مشاهدات میدانی و حضور در جلسات برای بررسی تعاملات غیررسمی و الگوهای همکاری؛ تحلیل اسنادی شامل مطالعه اسناد کاری، گزارش‌ها، رویه‌ها و ساختارهای رسمی برای شناسایی جریان مشهود ارزش؛ و جلسات هم‌اندیشی برای گردآوری ذی‌نفعان جهت ترسیم مشارکتی شبکه ارزش و توافق بر جریان‌های ارزش.
شناسایی و تعریف واحدهای تحلیل	شناسایی نقش‌ها و نقش آفرینان ^۵ شامل بازیگران اصلی که می‌توانند افراد، گروه‌ها، واحدهای سازمانی، فناوری‌ها یا پلتفرم‌ها باشند؛ تعیین نقش‌های هر بازیگر با در نظر گرفتن امکان داشتن چندین نقش در تحلیل شبکه ارزش همچون تأمین‌کننده دانش، هماهنگ‌کننده، مصرف‌کننده اطلاعات و سایر عملکردها.
استخراج جریان‌های ارزش ^۶	تعیین منابع و مبادلات (ملموس یا ناملموس) بین نقش‌ها و بازیگران شامل داده‌ها، اسناد، پول، کالا، دانش ضمنی، اعتماد و ایده‌های جدید. در مطالعات نظام‌مند و فراتحلیل، شناسایی این جریان‌ها در پژوهش‌های مختلف برای استخراج وجوه مشترک و تمایزات ضروری است.
ترسیم نقشه شبکه ارزش ^۷	استفاده از ابزارهای گرافیکی و نرم‌افزارهای تحلیلی شبکه برای نمایش مصور نقش‌ها، بازیگران و جریان‌های ارزش به شکل گره و پیکان. این نقشه‌ها درک بهتر ساختار و پویایی‌های شبکه را برای پژوهشگران تسهیل می‌کنند.

¹ Deliverable

² Tangible Value

³ Intangible Value

⁴ Storytelling

⁵ Actors & Roles

⁶ Value Flows

⁷ Value Network Map

شاخص‌ها و تحلیل کمی ^۱	استفاده از شاخص‌های شبکه‌ای (مرکزیت، میانجی‌گری، تراکم، ضریب خوشه‌بندی و ۰۰۰) برای تحلیل علمی قدرت و موقعیت بازیگران در شبکه. این شاخص‌ها امکان ارزیابی کمی ساختار روابط را فراهم کرده و در مرور سیستماتیک، معیار سنجش کیفیت و عمق تحلیل‌های موجود محسوب می‌شوند.
تحلیل کیفی و تفسیر نتایج	شامل تفسیر داده‌ها پس از ترسیم و عددگذاری؛ بکارگیری روش‌های کیفی مانند کدگذاری و تحلیل محتوا برای شناسایی "علت" شکل‌گیری ساختار موجود؛ تعیین نقاط قوت و ضعف شبکه؛ و استخراج درس‌آموزه‌های قابل آموختن
اعتبارسنجی و بازنگری نقشه	تأیید صحت نقشه از طریق مشارکت ذی‌نفعان کلیدی در جلسات مرور؛ مستندسازی بازخوردها و تکرار فرایند نگاشت؛ پیگیری این فرایند چرخه‌ای و پویا که با هر تکرار، جریان‌های پنهان شفاف‌تر و نقشه غنی‌تر می‌شود؛ و بهبود مستمر شبکه بر اساس تغییرات واقعی.

با اتکا به ساختار تحلیلی، مفاهیم محوری (ارزش، جریان‌های ملموس و ناملموس)، بنیاد روش‌شناختی (قابلیت استفاده در مطالعات میدانی و مستند)، و قدرت تفسیرگری (تبیین چگونگی ایجاد ارزش در تعاملات شبکه)، می‌توان گفت که "شبکه ارزش" تمامی مؤلفه‌های ضروری برای انجام نقش «چارچوب نظری» در یک پژوهش کیفی تفسیرگرایانه را داراست. همچنین تمایز اصلی آن در تمرکز ویژه بر کارکرد ارزش در شبکه است که کمتر در چارچوب‌های سنتی شبکه‌ای یا رفتاری به تفصیل آمده است. از این نظر، می‌توان آن را گسترش یا تکمیل‌کننده چارچوب نظری تئوری شبکه اجتماعی دانست با این تفاوت که محور اساسی آن مفهوم «ارزش» و دریافت‌های مشترک از معنای ارزش بین ذینفعان است (آلی، ۲۰۰۸).

۳. روش

این پژوهش با اتخاذ چارچوب ترانفیلد (۲۰۰۳) برای مرور سیستماتیک ادبیات، از روشی سنجیده و استاندارد جهت جست‌وجو، انتخاب، غربالگری و تحلیل مطالعات بهره گرفته است. این رویکرد سبب می‌شود تا فرآیند بررسی ادبیات درباره اینکه "تحلیل شبکه ارزش در پژوهش‌های مدیریت فارسی چگونه کاربرد یافته و تا چه اندازه منطبق بر اصول نظری و روش‌شناختی معتبر است؟" با شفافیت کافی مستندسازی و گزارش شود. به این ترتیب، ضمن ارائه تصویری یکپارچه از وضعیت کاربرد تحلیل شبکه ارزش، یافته‌های به دست آمده می‌تواند مبنایی برای تصمیم‌گیری مدیران، طراحان استراتژی و محققان آتی در این زمینه قرار گیرد.

در فرآیند تدوین این پژوهش، چارچوب مرور نظام‌مند ترانفیلد و همکاران (۲۰۰۳) به عنوان مبنای روش‌شناختی انتخاب شد که دلیل اصلی آن، تناسب ساختاری و محتوایی این چارچوب با ماهیت مطالعات کیفی، مفهومی و ترکیبی در حوزه مدیریت و علوم انسانی است. چارچوب‌هایی مانند پریزما^۲ گرچه در سطح جهانی شناخته شده‌اند، عمدتاً برای مرورهای نظام‌مند حوزه پزشکی و سلامت، به ویژه مطالعات با داده‌های کمی و ساختار یافته بالینی توسعه یافته‌اند و تأکید ویژه‌ای بر استخراج و تحلیل داده‌های عددی و طرح‌های متاآنالیز دارند (موهر^۳ و همکاران، ۲۰۰۹). از آنجا که هدف اصلی این پژوهش، واکاوی عمیق تحولات نظری، شناسایی خلأهای مفهومی و تحلیل الگوهای روش‌شناختی در پژوهش‌های مرتبط با تحلیل شبکه ارزش است و غالب داده‌های مورد ارزیابی از نوع کیفی، نظری و تفسیرگرایانه‌اند، استفاده از چارچوب‌های مبتنی بر کمی‌سازی مانند پریزما با اهداف پژوهش حاضر سازگاری ندارد و حتی می‌تواند بخش مهمی از منابع و شواهد کیفی را کنار بگذارد یا حضور آن‌ها را کم‌رنگ جلوه دهد.

^۱ Network Metrics

^۲ Preferred Reporting Items for Systematic reviews and Meta-Analyses (PRISMA)

^۳ Moher

در مقابل، الگوی سه مرحله‌ای ترانفیلد و همکاران (۲۰۰۳) که به طور خاص برای مرور نظام‌مند در حوزه مدیریت و سازمان طراحی شده، با ایجاد امکان انعطاف‌پذیری در انتخاب، غربال و تحلیل منابع کیفی و توجه ویژه به تحلیل مضمون و بستر مفهومی، این فرصت را فراهم می‌سازد که جریان کامل شناسایی، انتخاب و ارزیابی شواهد به شیوه‌ای علمی، شفاف و تکرارپذیر مستند شود. بر همین اساس، تمام فرآیند جستجو، غربال‌گری، استخراج و تحلیل داده‌ها در این مقاله بر مبنای اصول این چارچوب صورت گرفته و گزارش شده است تا علاوه بر تامین اعتبار روشی، با رویکرد علمی رایج در مطالعات مروری حوزه مدیریت در ادبیات بین‌المللی نیز همسویی کامل حاصل شود (اسنایدر^۱، ۲۰۱۹؛ وبستر و واتسون^۲ ۲۰۰۲).

اهداف فرعی زیر نیز به صورت ضمنی در نظر گرفته شدند که عبارتند از شناسایی مفاهیم و الگوهای عمده در کاربرد تحلیل شبکه ارزش در مطالعات مدیریت؛ مشخص کردن خلأها و چالش‌های کلیدی در پژوهش‌های مربوط به تحلیل شبکه ارزش؛ ارائه راهکارها یا پیشنهادها پژوهشی برای بهبود و توسعه کاربرد تحلیل شبکه ارزش در مدیریت.

برای دستیابی به تمامی مقالات بالقوه مرتبط با «تحلیل شبکه ارزش»، سه پایگاه نمایه مقالات علمی ایرانی؛ پایگاه مجلات تخصصی نور^۳ (نورمگز) و پرتال جامع علوم انسانی^۴ و مگ ایران^۵ جست‌وجو شدند. گرچه هر یک از این پایگاه‌های نمایه اسناد علمی به تنهایی تمام مقالات علمی کشور را نمایه می‌کند، اما برای کاهش خطای احتمالی در ثبت نمایه مقالات علمی، سه پایگاه نمایه هم‌تراز به صورت موازی بررسی شد و انتظار می‌رفت که بخش عمده مقالات نمایه شده در این سایت‌ها مشابه یکدیگر باشد. با توجه به نوظهور بودن و گسترش کاربرد تحلیل شبکه ارزش در دو دهه اخیر، محدوده زمانی برای سال انتشار مقالات مورد ارزیابی در نظر گرفته نشد. واژه‌ی اصلی جست‌وجو «شبکه ارزش» انتخاب شد. به دلیل کم‌تعداد بودن دفعات استفاده از عبارت «تحلیل شبکه ارزش» در مقالات، تصمیم گرفته شد تا صرفاً «شبکه ارزش» در عنوان یا چکیده جست‌وجو شود تا طیف وسیع‌تری از منابع شناسایی گردد و این عبارت دو کلمه‌ای به صورت کامل و بدون اعمال عملگرهای منطقی "یا، و" جست‌وجو شد. با اتکا بر الگوریتم‌های جست‌وجوی داخلی هر یک از پایگاه‌های نمایه، نتایج بر اساس حداکثر ارتباط مرتب و متوالی شدند. دامنه جست‌وجو بدون قید زمانی محدود به مقالات علمی پژوهشی و کنفرانسی است اما برای کسب درک بیشتر از میزان استفاده از «تحلیل شبکه ارزش» پایان‌نامه‌های ثبت شده در این حوزه نیز بررسی شده و البته در بررسی‌های این پژوهش دخالت داده نشد. در جدول ۴ تعداد مقالات و پایان‌نامه‌های موجود در پایگاه‌های نمایه اسناد علمی گزارش شده است.

جدول ۴. نتایج جست‌وجو در پایگاه‌های نمایه اسناد علمی

پایگاه نمایه اسناد علمی	نتایج جست‌وجوی عبارت "شبکه ارزش"	نتایج جست‌وجوی عبارت "تحلیل شبکه ارزش"	آدرس وب‌سایت
پرتال جامع علوم انسانی	۲۴ مقاله	۰	ensani.ir
پایگاه مجلات تخصصی نور	۳۴ مقاله	۱ مقاله	noormags.ir
مگ ایران	۴۳ مقاله	۰	magiran.com
مجموع مقالات منحصربه‌فرد	۴۵ مقاله		
پایگاه اطلاعات علمی ایران	۳۸ پایان‌نامه	۶ پایان‌نامه	ganj.irandoc.ac.ir

مطابق نتایج جست‌وجو پایگاه‌های نمایه مقالات، در مجموع ۱۳۹ مدرک (شامل مقالات و پایان‌نامه) شناسایی شد که ۱۰۱ عنوان آن مقاله علمی پژوهشی یا مقاله کنفرانسی بود که صرفاً ۴۵ عنوان منحصربه‌فرد به دست آمد و الباقی مقالات

¹ Snyder

² Webster & Watson

³ noormags.ir

⁴ ensani.ir

⁵ magiran.com

یعنی ۵۶ مورد تکراری بودند. مشخصات هر یک از ۴۵ عنوان مقاله در یک صفحه گسترده^۱ ثبت گردید. برای هر مورد، اطلاعات کتاب‌شناختی (عنوان، چکیده، نویسندگان، سال انتشار، نام مجله / کنفرانس یا دانشگاه و لینک دانلود مقاله) درج شد. سپس چکیده‌ی هر یک از ۴۵ مقاله بررسی شد.

معیار ورود به غربالگری اولیه، عناوین یکتا از مقالات علمی پژوهشی یا کنفرانسی منتشر شده در هر زمانی و مرتبط با حوزه مدیریت که عبارت "شبکه ارزش" را در عنوان یا چکیده استفاده کرده باشند، در نظر گرفته شد. معیار اصلی غربالگری اولیه، اشاره مشخص مقالات به شبکه ارزش در سطحی فراتر از یک بیان ساده یا حاشیه‌ای بود. در واقع شبکه ارزش باید در مقاله محوریت می‌داشت و در مقاله به مسائلی پیرامون جنبه‌های مختلف شبکه ارزش که در بخش چارچوب نظری شرح داده شد می‌پرداخت. در واقع معیار خروج استفاده سطحی از عبارت "شبکه ارزش" بر اساس متن چکیده مقالات در نظر گرفته شد یعنی مقالاتی که خود را مرتبط با "شبکه ارزش" یا مفاهیم مرتبط با آن معرفی نکرده باشند. در نهایت، ۱۹ مقاله واجد شرایط اولیه تشخیص داده شد که عبارت «شبکه ارزش» در چکیده خود داشته و در چکیده صریحاً محوریت داشتن "شبکه ارزش" در آن پژوهش مطرح شده باشد. این مقالات به غربالگری ثانویه برای اجرای مرور منتقل شدند.

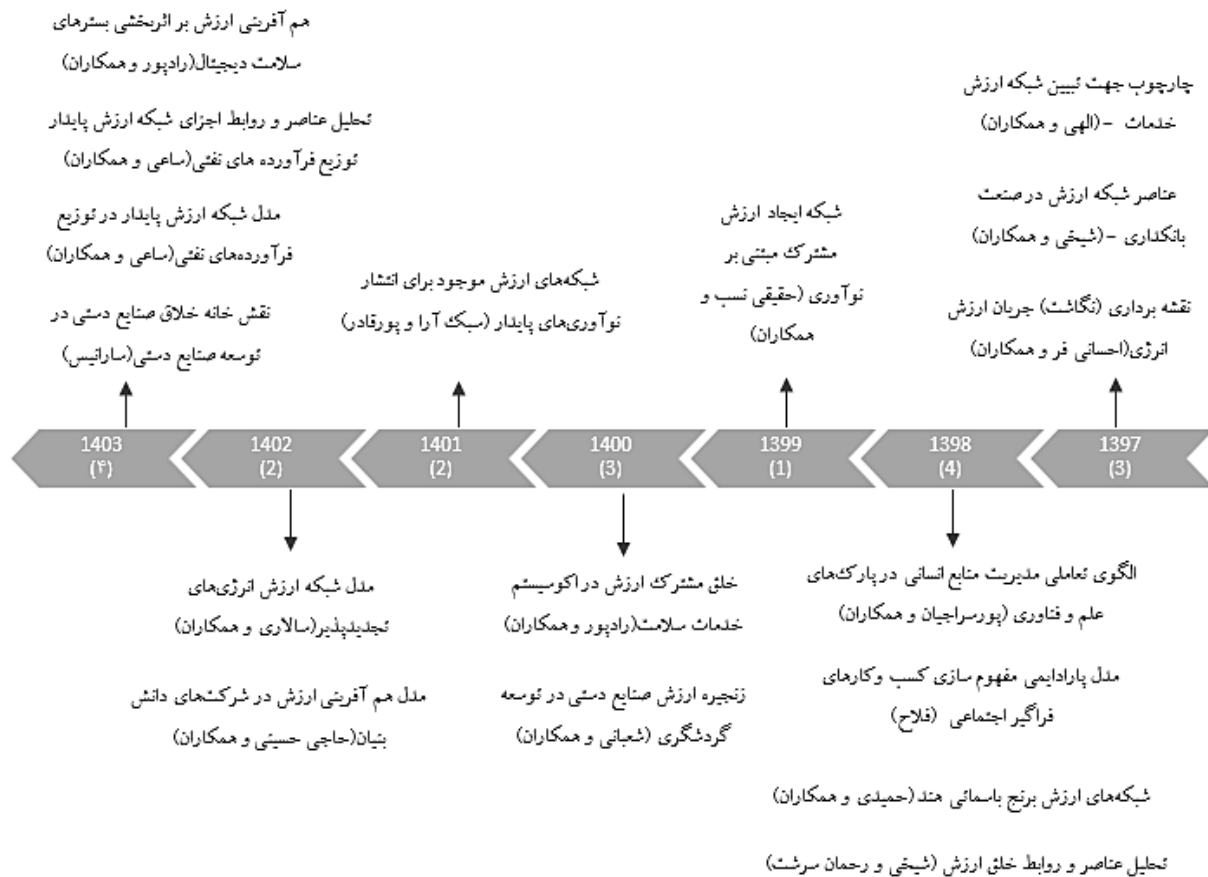
در مرحله اجرای مرور-غربالگری ثانویه، متن کامل هر یک از مقالات به طور عمیق مرور شد. ۱۹ مقاله واجد جنبه‌های نظری مرتبط با شبکه ارزش تشخیص داده شده بود که مستعد کاربست تحلیل شبکه ارزش تلقی شدند. معیارهای اصلی گزینش در این مرحله عبارت بودند از وجود کلیدواژه‌های خاص مربوط به "تحلیل شبکه ارزش" همچون تبادل ارزش، دارایی‌های نامشهود، روابط رسمی و غیررسمی، رسم نگاشت یا الگوهای وابسته به تحلیل شبکه و معیار دیگر ارجاع صریح به مطالعات پایه‌ای یا چهارچوب‌های نظری نزدیک به تحلیل شبکه ارزش. سپس متن کامل این ۱۹ مقاله جهت مطالعه دقیق گردآوری و مورد مطالعه قرار گرفت.

به منظور قضاوت کیفیت رویکرد بکارگیری تحلیل شبکه ارزش؛ به عنوان چارچوب نظری و یا روش تحقیق از یک روش سیستماتیک و تکرار پذیر استفاده شد. در هر مقاله چارچوب نظری ادعایی و روش تحقق ادعایی شناسایی شد. تشخیص مصداق این دو مورد از طریق مطالعه بخش مربوطه در هر مقاله صورت گرفت و ادعای صریح مقاله نسبت به چارچوب نظری و روش تحقیق استفاده شده ملاک تشخیص قرار داده شد. در عین حال برخی از مقالات صراحتی در ذکر عنوان روش تحقیق به کار گرفته شده نداشتند بلکه گام‌های اجرا شده در انجام تحقیق را شرح داده بودند. با این حال هر شرح روش دلالت بر یک روش شناخته شده می‌کرد و بر اساس روش شرح داده شده عنوان روش تحقیق شناسایی شد. وجود معیارهای ورود و خروج شفاف ذکر شده و تکنیک‌های شفاف در سنجش مقالات می‌تواند مسیر طی شده را تکرار پذیر نماید. در بخش مقایسه داده‌ها با خوانش مرجع از تحلیل شبکه ارزش نظریات و رنا آلی که در طول پژوهش‌های متعدد وی ارائه شده است و نهایتاً در کتاب اخیر او تجمیع و منتشر گردید (آلی و شوابه، ۲۰۱۵) ملاک شناخت از تحلیل شبکه ارزش قرار گرفت. این مولفه‌های چارچوب نظری در جدول ۲ و مولفه‌های روش شناسی تحلیل شبکه ارزش در جدول ۳ ارائه شد. این اقدامات از آن جهت مد نظر قرار گرفت تا اعتبار و تکرارپذیری این پژوهش تکمیل شود.

۴. یافته‌ها

اولین مقاله مرتبط با تحلیل شبکه ارزش در سال ۱۳۹۷ منتشر شد و در تاکنون مجموعاً ۱۹ مقاله که سطحی از ارتباط با تحلیل شبکه ارزش را دارند، انتشار یافته است. تناوب و کثرت انتشار مقالات مرتبط با این موضوع در نمودار ۱ نشان داده شده است.

¹ Spreadsheet

نمودار ۱. تعداد مقالات انتشار یافته در سال با درج عنوان خلاصه شده

بررسی سامانه گنج وزارت علوم و مقایسه نویسندگان مقالات و پایان نامه‌های مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری نشان از آن دارد که تحلیل شبکه ارزش در معرض توجه معدودی از پژوهشگران قرار گرفته است. کما اینکه برخی از مقالات انتشار یافته مستخرج از یک فعالیت پژوهشی است (شیخی، ۱۳۹۹؛ رحمان سرشت و همکاران، ۱۳۹۹؛ رحمان سرشت و شیخی، ۱۳۹۸).

با بررسی دقیق متن کامل ۱۹ مقاله استخراج شده، مشخص گردید که پژوهشگران در حوزه تحلیل شبکه ارزش، از چارچوب‌های نظری متنوعی بهره برده‌اند. این چارچوب‌ها از نظریه‌های پویایی سیستم، سرمایه اجتماعی، هم‌آفرینی ارزش و نظریه شبکه بهره گرفته و در پی تلاش برای درک جامع فرایندهای خلق و تبادل ارزش میان بازیگران مختلف هستند. این پژوهش‌ها به مطالب مرتبط با نقش بازیگران و تعیین واحدهای تحلیل، که هم تأکید بر شناسایی دقیق عناصر (بازیگران، نقش‌ها و روابط میان آن‌ها) داشته و هم به استخراج ویژگی‌های مختلف جریان‌های ارزش (ملموس و ناملموس) پرداخته‌اند و به منظور ترسیم و تبیین نقشه شبکه ارزش از تلفیق نمودارها و شاخص‌های کمی همچون شاخص‌های مرکزی‌سازی، تراکم و سایر معیارهای مربوط به شبکه، استفاده کرده‌اند.

این رویکردها نشان می‌دهد که بسیاری از مطالعات کوشش داشته‌اند تا از منظره‌ای تئوریک و روش‌شناختی، ابعاد چندگانه شبکه‌ای ارزش را به صورت همزمان مورد ارزیابی قرار دهند؛ اگرچه در برخی موارد تعادل بین پرداخت به اصول نظری و جنبه‌های عملی تحلیل دچار اشکالاتی مانند پرداخت سطحی به ابعاد ناملموس (اعتماد، نوآوری و دانش ضمنی) شده است.

با بررسی دقیق متن کامل ۱۹ مقاله مرتبط، چارچوب نظری و روش تحقیق هر یک از آنها بر اساس آنچه در هر یک از مقالات اظهار شده بود در نظر گرفته شد. بررسی متن مقالات نشان دهنده کیفیت تعهد مقالات به چارچوب‌های نظری و

روش‌های تحقیق استفاده شده است. عناوین ۱۹ مقاله منتخب به علاوه مبانی / چارچوب نظری اعلامی و روش تحقیق اعلامی هر یک در جدول ۵ گزارش شده است.

جدول ۵. چارچوب نظری و روش تحقیق به کاررفته در مقالات مرتبط با تحلیل شبکه ارزش

سال انتشار	عنوان مقاله	مبانی / چارچوب نظری	روش تحقیق	وجه ارتباط با تحلیل شبکه ارزش
۱۳۹۷	ارائه چارچوبی جهت تبیین شبکه ارزش خدمات در فضای مجازی: رویکرد تحلیل چارچوب	هم آفرینی ارزش	تحلیل چارچوب	تحلیل شبکه ارزش متأثر است از هم آفرینی ارزش - بخشی از تکنیک‌های تحلیل چارچوب مشترک است
۱۳۹۷	چارچوب عناصر شبکه ارزش در صنعت بانکداری ایران	رویکرد مبتنی بر منابع - خلق ارزش مشتریان	تحلیل داده‌بنیاد	عدم پذیرش تحلیل شبکه ارزش به عنوان چارچوب نظری یا روش روش تحقیق
۱۳۹۷	نقشه‌برداری (نگاشت) جریان ارزش انرژی، انرژی برای توسعه تولید سبز	نگاشت جریان ارزش	نگاشت جریان ارزش انرژی	تشابه نظری با بخشی از جنبه‌های تحلیل شبکه ارزش - تشابه در استخراج نوعی از روابط
۱۳۹۸	ارائه الگوی تعاملی مدیریت منابع انسانی در پارک‌های علم و فناوری با تأکید بر رویکرد پویایی‌های سیستمی	پویایی سیستم	مدل سازی گروهی	تحلیل شبکه ارزش از پویایی سیستم متأثر است، مدل سازی گروهی به بخشی از تکنیک‌های تحلیل شبکه ارزش تشابه دارد
۱۳۹۸	ارائه مدل پارادایمی مفهوم سازی کسب و کارهای فراگیر اجتماعی با رویکرد فراترکیب	کسب و کار فراگیر اجتماعی	فراترکیب + تحلیل داده‌بنیاد	شناخت فرآیندهای خلق ارزش - رابطه بسیار ضعیف با تحلیل شبکه ارزش
۱۳۹۸	شبکه ارزش محصولات صادراتی (مطالعه موردی صادرات شبکه‌های ارزش برنج باسماتی هند)	زنجیره ارزش	مطالعه موردی	ارتباط جزئی با تحلیل شبکه ارزش به سبب توجه به شبکه ارزش و زنجیره متعدد مرتبط با بخش مرکزی
۱۳۹۸	هم آفرینی ارزش در بانکداری ایران: تحلیل عناصر و روابط خلق ارزش	هم آفرینی ارزش	مدلسازی ساختاری تفسیری	تحلیل شبکه ارزش متأثر است از هم آفرینی ارزش و شناخت ذینفعان و استخراج روابط بین ذینفعان
۱۳۹۹	طراحی شبکه ایجاد ارزش مشترک مبتنی بر نوآوری در اکوسیستم کارآفرینی فناوری	رویکرد مبتنی بر منبع زنجیره ارزش	داده‌بنیاد	توجه سطحی به روابط شبکه‌ای در خلق ارزش
۱۴۰۰	الگوی فرایندی خلق مشترک ارزش در اکوسیستم خدمات سلامت	نظریه‌های خلق ارزش مشترک در حوزه سلامت	تحلیل مضمون	تکنیک‌های استخراج داده و مبانی مفهومی در خلق ارزش نزدیک است به تحلیل شبکه ارزش بدون ارتباط مستقیم
۱۴۰۰	تحلیل ساختار زنجیره ارزش صنایع دستی در توسعه گردشگری روستایی در سال ۱۳۹۹	زنجیره ارزش و توسعه پایدار روستایی	معادلات ساختاری	استفاده از واژگان مرتبط با تحلیل شبکه ارزش در متن - بدون ارتباط معنادار با تحلیل شبکه ارزش
۱۴۰۰	شبکه جریان ارزش بازیگران بوم سازگان (زیست‌بوم) کسب و کار جویشگر بومی	تحلیل ذینفعان شبکه جریان ارزش	مطالعه موردی	نگاشت شبکه ارزش وجه مشترک قابل توجه با تحلیل شبکه ارزش
۱۴۰۱	مدل کسب‌وکار دایره‌ای ابزار توسعه در فرایند گذار به اقتصاد دایره‌ای: ارائه یک مدل در سطح شرکت‌های دانش‌بنیان	اقتصاد دایره‌ای	داده‌بنیاد، معادلات ساختاری	توجه به عوامل محیطی وجه ارتباط بسیار ضعیف با تحلیل شبکه ارزش
۱۴۰۱	ساختار بندی مجدد شبکه‌های ارزش موجود برای انتشار نوآوری‌های پایدار در بسته بندی مواد غذایی	نظریات شبکه ارزش پویایی سیستم	تحلیل محتوا مطالعه موردی	توجه اولیه و کلی به نقش و روابط در خلق ارزش، رابطه واژگانی با تحلیل شبکه ارزش
۱۴۰۲	ارائه مدل شبکه ارزش انرژی‌های تجدیدپذیر برای بخش مصرفی صنعت به روش مفهوم سازی داده‌بنیاد	تحلیل شبکه ارزش	داده‌بنیاد	استفاده از واژگان مرتبط در مبانی مفهومی شبکه ارزش
۱۴۰۲	ارائه مدل هم آفرینی ارزش در شرکت‌های دانش بنیان حوزه فاوا	هم آفرینی ارزش	مرور نظام‌مند ادبیات	تحلیل شبکه ارزش متأثر است از هم آفرینی ارزش
۱۴۰۳	تأثیرات هم آفرینی ارزش بر اثربخشی بسترهای سلامت دیجیتال: مدل فرایندی پویا	هم آفرینی ارزش و پویایی سیستم	روش پویایی شناسی سیستم	تحلیل شبکه ارزش متأثر است از هم آفرینی ارزش و پویایی سیستم‌ها

۱۴۰۳	طراحی مدل شبکه ارزش پایدار در توزیع فرآورده‌های نفتی	تحلیل شبکه ارزش تحلیل عوامل محیطی	داده‌بنیاد	ارتباط قوی در مبانی مفهومی با تحلیل شبکه ارزش
۱۴۰۳	تحلیل عناصر و روابط اجزای شبکه ارزش پایدار توزیع فرآورده‌های نفتی	تحلیل شبکه ارزش تحلیل عوامل محیطی	نگاشت شناختی فازی	ارتباط قوی در مبانی مفهومی با تحلیل شبکه ارزش
۱۴۰۳	تحلیلی بر نقش خانه خلاق صنایع دستی در توسعه صنایع دستی شهر زاهدان	نظریه توسعه پایدار نظریه اقتصاد پایدار	تحلیل عاملی	استفاده سطحی از واژگان مرتبط با شبکه ارزش

در بررسی دقیق ادبیات موجود پیرامون چگونگی به کارگیری تحلیل شبکه ارزش در پژوهش‌های مدیریت فارسی، نخست باید رویکرد کلان این مطالعات مورد توجه قرار گیرد که بیشتر معطوف به شناسایی نحوه خلق و تبادل ارزش‌های مادی و معنوی میان ذی‌نفعان در بسترهای پیچیده اقتصادی و سازمانی است. این مطالعات در آغاز تلاش کرده‌اند تا با اتکا بر مفاهیمی همچون شبکه ارزش، جریان‌های ارزش و کنشگران اصلی، چارچوبی ترسیم کنند که امکان فهم جامع‌تری از تعاملات و روابط بین کنشگران را فراهم آورد. در اغلب موارد، مفاهیم کلیدی‌ای چون سیستم‌های پویا، تمرکز بر ذی‌نفعان و چندبعدی بودن روندهای ارزش‌آفرینی مطرح می‌شوند و چارچوب نظری این مطالعات به طور عمده بر بنیان نظریه‌های سیستمی، نظریه شبکه‌ها و سرمایه اجتماعی استوار است. این ادبیات تأکید دارد که شناخت عمیق و نظام‌مند جریان‌های ارزش، تنها زمانی محقق می‌شود که پژوهشگر، ضمن شناسایی تمامی عناصر، پیوندهای میان آن‌ها را از طریق داده‌های کمی و یا کیفی به شکلی جامع و دقیق ثبت نماید.

در نگاه به مطالعاتی که در محیط پژوهشی فارسی انجام شده است، اگرچه مفاهیم پایه و ضرورت شناخت دشواری‌های تعاملات شبکه‌ای کاملاً پذیرفته شده، اما شیوه‌های پیاده‌سازی تحلیل شبکه ارزش در سطح عملی، بعضاً به شکل سطحی و توصیفی باقی مانده است. این موضوع اغلب ناشی از رویکردهای سنتی در گردآوری داده و محدودیت در ابزارهای دقیق سنجش کنش و واکنش ذی‌نفعان با یکدیگر است. بسیاری از مطالعات، تحلیل شبکه ارزش را به مثابه فرایندی مشاهده می‌کنند که صرفاً به تعیین بازیگران و روابط میان آن‌ها محدود است و کمتر به ابعاد نامشهود ارزش مانند جریان دانش، اعتماد و سرمایه‌های اجتماعی پرداخته می‌شود؛ در حالی که بنا بر آرای محققان بین‌المللی در این حوزه، اهمیت تحلیل منسجم ابعاد ناملموس ارزش هم‌تراز جریان‌های عینی و ملموس تلقی می‌گردد (ریچیوتی، ۲۰۲۰).

در کنار ضعف‌های روشی، برخی آثار نیز نشان می‌دهند که تحلیل شبکه ارزش به شکل موردی و وابسته به مطالعه‌های خاص طرح شده و تلاش نظام‌مندی برای تبیین سازوکارها، الگوهای تعاملی و تعبیرات عمیق‌تر از نحوه خلق ارزش در این شبکه‌ها صورت نگرفته است. بخشی از این نقطه‌ضعف، به محدودیت دسترسی پژوهشگران به داده‌های میدانی معتبر و جامع مربوط می‌شود؛ چرا که برای ارائه نقشه دقیق از جریان‌های ارزش، نیاز مبرم به گردآوری داده‌های واقعی از درون سازمان‌ها و نقش‌آفرینان کلیدی در صنعت وجود دارد. با وجود این موانع، برخی مقالات، گرایش روش‌شناختی تازه‌ای را معرفی کرده‌اند و به جای بسنده کردن به تکنیک‌های سنتی مصاحبه و پرسش‌نامه، از روش‌های ترکیبی، همچون مشاهده مشارکتی و آنالیز شبکه‌های اجتماعی، برای درک جامع روابط و الگوهای خلق و توزیع ارزش بهره گرفته‌اند.

علاوه بر جنبه‌های عملی و روشی، در بخش نظری نیز کاستی‌هایی به چشم می‌خورد. شمار قابل توجهی از پژوهش‌هایی که مرتبط به موضوع شبکه ارزش انجام شده‌اند، در باز تعریف مفاهیم بنیادین این رویکرد، تکرار معناداری را نشان می‌دهند. به سخن دیگر، وقتی صحبت از نظریه‌های پشتوانه‌ای مانند نظریه شبکه یا نظریه هم‌آفرینی ارزش می‌شود، کمتر به تعمق نظری کافی پرداخته و به استنتاج ضمنی برای گسترش تئوری اقدام شده است. به همین دلیل، در بسیاری از این کارها صرفاً اشارات کلی به عواملی نظیر اعتماد، سرمایه اجتماعی و تعاملات میان سازمان‌ها می‌بینیم، ولی رویکرد پژوهشگران برای تبیین پیوند میان این عوامل و فرایندهای ارزش‌افزایی چندان واضح نیست. به نظر می‌رسد این خلأ در پیوند نظری، مانع از

تدوین مدل‌های بومی متناسب با شرایط واقعی مدیریت می‌شود و بعضاً نیز مانع از آن است که پژوهش‌ها بتوانند قالبی جامع فراهم سازند که همزمان عناصر محتوایی و ساختاری را پوشش دهد.

از مهم‌ترین پیامدهای این وضعیت، آن است که پژوهش‌های مرتبط با حوزه تحلیل شبکه ارزش، با وجود اشاره‌های پراکنده به ضرورت شناخت جریان‌های ناملموس ارزش مانند دانش یا نوآوری، اغلب در ارائه دستورالعمل‌ها و راهنماهای کاربردی برای مدیران با دشواری مواجه است. به بیان دیگر، بخش عمده‌ای از تحقیقات در سطح مفهومی و توصیف جایگاه شبکه ارزش باقی مانده و کمتر، رویکردی دستوری برای بهره‌گیری از یافته‌ها در عملیاتی‌سازی مدل‌های تحلیل شبکه ارزش ارائه کرده است. همچنین، مرور نظام‌مند صورت گرفته نشان می‌دهد که تعدادی از مطالعات، روشن ساختن نقش هر بازیگر در ایجاد ارزش جدید را نادیده می‌گیرند و توجیه درستی برای نحوه پیوند ذی‌نفعان به یکدیگر در فرآیند خلق ارزش ارائه نمی‌دهند؛ امری که نشانگر نیاز مبرم به طرح مدل‌های تحلیلی دقیق و چارچوب‌های شفاف است.

در عین حال، نتایجی که از مقایسه این پژوهش‌ها به دست آمده نشان می‌دهد رویکرد به تحلیل شبکه ارزش هنوز توان بالقوه‌ی قابل توجهی دارد که می‌تواند با پیشرفت‌های روش‌شناختی و تعمیق مفاهیم نظری بهره‌گیری گسترده‌تری داشته باشد. برخی از پژوهش‌ها کوشیده‌اند تا با تلفیق نظریه‌های اجتماعی و مدیریتی، زمینه را برای تبیین کامل‌تر نقش اعتماد و هنجارهای مشترک در شبکه‌های ارزش فراهم سازند و در برخی نمونه‌ها، پژوهشگران تلاش داشته‌اند از طریق تحلیل داده‌های کمی و ترسیم نمودارهای شبکه، الگوهای تعامل میان بازیگران کلیدی را بیابند که در درجه بعد بتواند به بهبود راهبردهای مدیریتی منجر شود. این گام‌ها، هرچند محدود، اما نشانگر حرکت رو به رشد در جهت به کارگیری بینش ناشی از روش‌های تحلیلی پیشرفته است.

در مجموع، می‌توان گفت مطالعات فارسی پیرامون تحلیل شبکه ارزش، گام‌های اولیه را برای طرح مفاهیم و مدل‌سازی برداشته‌اند، اما انسجام روش‌شناختی و تطابق کامل با اصول نظری عمیق در سطحی نیست که بتوان آن را بالغ یا نهادینه توصیف کرد. مهم‌ترین خلأها شامل کمبود ابزارهای مناسب گردآوری داده، ضعف تحلیل روش‌مند روابط کنشگران، پرداخت سطحی به ابعاد نامشهود ارزش و عدم ارائه مدل‌های روشن برای استنتاج کاربردی در حوزه مدیریت است. با وجود این، مرور ادبیات نشان می‌دهد که گرایشی نوین به سمت واکاوی‌های عمیق‌تر در جریان است و تلاش می‌شود با روش‌های کمی و کیفی ترکیبی، تصویری دقیق‌تر از این شبکه‌های پویا ترسیم شود و پژوهشگران در کی نظام‌مند از جایگاه ذی‌نفعان در خلق، حفظ و توزیع ارزش کسب کنند. چنین رویکردهایی می‌تواند مسیر پژوهش‌ها را از پرداخت صرفاً توصیفی به سوی مدل‌سازی جامع و کاربردی هدایت کند و بر اساس این یافته‌ها، انتظار می‌رود در آینده، تلفیقی از نظریه شبکه، سرمایه اجتماعی، و ابزارهای قدرتمند تحلیل داده بتواند به توسعه چارچوب‌هایی که به طور بومی با شرایط مدیریتی واقعی سازگار باشد، بینجامد. این مسیر رشد، تعمیق و بومی‌سازی تحلیل شبکه ارزش در مطالعات آینده را هموار کرده و ضمن پاسخ به خلأهای موجود، راهکارهای پژوهشی کارآمدی را برای مدیران و تصمیم‌گیران فراهم می‌آورد.

۵. بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش تلاش شده به شیوه مرور سیستماتیک ادبیات؛ کیفیت کاربست تحلیل شبکه ارزش در پژوهش‌های فارسی حوزه مدیریت ارزیابی شود. مرور سیستماتیک ادبیات بر اساس چارچوب ترانفیلد (۲۰۰۳) صورت پذیرفت. این پژوهش تحلیل شبکه ارزش را به عنوان یک چارچوب نظری منسجم که متکی به نظریات پیشین است بر اساس پژوهش‌ها و کتاب آلی (۲۰۰۸) معرفی نمود و منابعی را مبنای تبیین حدود تعاریف در تحلیل شبکه ارزش قرار داد. تحلیل شبکه ارزش به عنوان یک چارچوب نظری، متدلوژی و روش تحقیق خاص خود را به همراه دارد که تکنیک‌های گردآوری و تجزیه و تحلیل و استنتاج را ارائه می‌دهد (آلی، ۲۰۱۵).

تحلیل شبکه ارزش به عنوان یک چارچوب نظری که تلاش دارد درکی چندبعدی و جامع را ارائه کند نقاط محوری متمایزی نسبت به سایر نظریات زمینه‌ای خود دارد. توجه به دارایی‌های نامشهود و شیوه‌های غیر انتقال رسمی و غیر رسمی ارزش و شبکه ذینفعان به صورت چندبعدی، نگاه غیر خطی و پیچیده را ایجاد می‌کند که در تناسب با پیچیدگی‌های جند بعدی پدیده‌های واقعی است. متدلوژی و روش تحقیق تحلیل شبکه ارزش با تکنیک‌های متعدد در تلاش است تا روابط غیر رسمی و نامشهود را شناسایی کند و سهم آنها در تولید و انتقال ارزش را آشکار سازد.

اولین مقاله مرتبط با تحلیل شبکه ارزش و نگاه شبکه‌ای به تولید و انتقال ارزش در حوزه مدیریت در سال ۱۳۹۷ منتشر شده است. انتقال از نگرش زنجیره‌ای به نگرش شبکه‌ای در مسائل پیرامون ارزش بخصوص در حوزه بررسی ذینفعان در مقالات فارسی مشاهده می‌شود. بررسی مقالات فارسی حوزه مدیریت نشان می‌دهد که از انبوه مقالات مرتبط با شبکه ارزش، صرفاً ۱۹ عنوان مقاله با تحلیل شبکه ارزش مرتبط هستند. از بُعد میزان و کیفیت انطباق با چارچوب نظری تحلیل شبکه ارزش، گرچه صرفاً دو مقاله به صورت قابل توجهی به این چارچوب نظری متکی است و سایر مقالات به نظریات زمینه‌ای تحلیل شبکه ارزش پرداخته‌اند از جمله نظریه سیستم‌ها، هم آفرینی ارزش و ذینفعان. در بسیاری از مقالات که بر اساس معیار ورود اولیه -دارا بودن عبارت شبکه ارزش در عنوان یا چکیده- پذیرفته شدند و در بررسی ثانویه مردود گشتند؛ اصطلاحات و عبارت‌های مربوط به درک شبکه‌ای از تولید و انتقال ارزش به صورت سطحی و اشتراک لفظی به کار گرفته شده است. اما ۱۹ مقاله منتخب درک شبکه از تولید و انتقال ارزش را پذیرفته و بکار گرفته‌اند.

از بعد چارچوب نظری تحلیل شبکه ارزش، نظریات زمینه‌ای تحلیل شبکه ارزش مورد توجه مقالات مرتبط بوده است و هر یک از نظریات زمینه‌ای تحلیل شبکه ارزش به خوبی در راستا توسعه درک شبکه‌ای به تولید و مبادله ارزش پرداخته‌اند. موضوع ارزش‌های ناملموس و مبادلات غیر رسمی ارزش بخش کمتر توجه شده در این مقالات است چرا که این جنبه‌های تولید و انتقال ارزش سهم کمتری در نظریات زمینه‌ای تحلیل شبکه ارزش دارند اما تحلیل شبکه ارزش توجه برجسته‌ای به این مقولات دارد.

تحلیل شبکه ارزش به عنوان یک متدلوژی و روش تحقیق در پژوهش‌های حوزه مدیریت به زبان فارسی کمتر مورد توجه قرار گرفته است. بخش مشترک تکنیک‌های گردآوری و تجزیه و تحلیل و استنتاج بین تحلیل شبکه ارزش و سایر روش‌های تحقیق همواره مورد توجه و استفاده پژوهشگران قرار داشته است. از جمله تکنیک‌های برگزاری نشست‌های تیمی و کارگاهی برای کشف شبکه ارزش و مداخله پژوهشگر در یادداشت برداری و تفسیر داده‌ها و تکنیک مهم نگاشت شبکه ارزش به‌طور ویژه در این روش تحقیق برجسته شده است که این تکنیک‌ها در مقالات فارسی مورد استفاده قرار نگرفته است. می‌توان مدعی شد که تاکنون هیچ مقاله‌ای روش تحلیل شبکه ارزش را به‌صورت جامع به کار نگرفته است. با توجه به یافته‌های این پژوهش که نشان‌دهنده توجه ناکافی به ارزش‌های ناملموس و مبادلات غیررسمی در مطالعات فارسی است، پیشنهاد می‌گردد مدیران و پژوهشگران حوزه مدیریت در به کارگیری تحلیل شبکه ارزش، ابتدا به شناسایی و ترسیم نقشه جامع ذینفعان سازمانی بپردازند و سپس با استفاده از تکنیک‌های خاص این رویکرد نظیر جلسات کشف شبکه گروهی و ابزارهای نگاشت تبادلات ارزش، جریان‌های دانش ضمنی، اعتماد متقابل و سرمایه اجتماعی را در کنار مبادلات ملموس و مالی مورد تحلیل قرار دهند. همچنین برای تحقیقات آتی، ضرورت دارد محققان به توسعه ابزارهای بومی سنجش ارزش‌های نامحسوس در بستر بنگاه‌ها و سازمان‌های ایرانی، طراحی چارچوب‌های یکپارچه ترکیب روش‌های کمی و کیفی در تحلیل شبکه ارزش و انجام مطالعات طولی برای درک پویایی‌های زمانی شبکه‌های ارزش در صنایع مختلف بپردازند.

دامنه این پژوهش محدود به مقالات فارسی در نظر گرفته شده و مناسب است که مرور سیستماتیک ادبیات به فراتر از این محدوده توسعه یابد کما اینکه در مقاله ریچیوتی (۲۰۲۰) که در آغاز جریان نظری توجه به ماهیت شبکه‌ای ارزش

انجام شد یک مرور سیستماتیک ادبیات صورت گرفت. مناسب است که میزان توسعه این چارچوب نظری و روش تحقیق در سطحی عمومی تر بررسی شود. مناسب است که جنبه‌های نظری و روشی تحلیل شبکه ارزش با دقت و تفصیل بیشتری مورد توجه پژوهشگران قرار گیرد و خلأ نظری کاربرست جامع تحلیل شبکه ارزش و فقدان تکنیکی استفاده از تحلیل شبکه ارزش در پژوهش آتی برطرف گردد.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

Mohammad Hamze <https://orcid.org/0000-0001-7637-6934>

Alireza Moghaddasi <https://orcid.org/0000-0001-5622-532X>

منابع

- احسانی فر، محمد و مهری، سیاه چشم‌هرزندی. (۱۳۹۷). نقشه‌برداری جریان ارزش انرژی، ابزاری برای توسعه تولید سبز. نشریه اندیشه آماد، ۶۴(۱۷)، ۱۰۳-۱۱۴.
- الهی، شعبان، ابراهیمیان، حسین، حسن‌زاده، علیرضا و سهرابی، بابک. (۱۳۹۷). ارائه چارچوب برای تبیین شبکه ارزش خدمات در فضای مجازی: رویکرد تحلیل چارچوب. مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی، ۲۸(۸)، ۳۲۴.
- پورسراجیان، داریوش، تسلیمی، محمدسعید، امیری، مجتبی و مشایخی، علی‌نقی. (۱۳۹۸). ارائه الگوی تعاملی مدیریت منابع انسانی در پارک‌های علم و فناوری با تأکید بر رویکرد پویایی‌های سیستمی. ۲۸(۹۰)، ۳۵-۵۸.
- جلالی ساعی، امیر، ابراهیم‌پور ازبری، مصطفی، رمضان‌یان، محمد رحیم و مرادی، محمود. (۱۴۰۳). تحلیل عناصر و روابط اجزای شبکه ارزش پایدار توزیع فرآورده‌های نفتی با روش نگاشت شناختی فازی. مدیریت زنجیره ارزش راهبردی. 24-1، 1(2).
- جلالی ساعی، امیر، ابراهیم‌پور، مصطفی، رمضان‌یان، محمد رحیم، مرادی، محمود و کیانفر، کیانوش. (۱۴۰۳). طراحی مدل شبکه ارزش پایدار در توزیع فرآورده‌های نفتی. مطالعات راهبردی در صنعت نفت و انرژی، ۱۶(۶۱)، ۱۴۸.
- حاجی حسینی، مرتضی، شاه‌حسینی، محمدعلی، نظری، محسن و کیماسی، مسعود. (۱۴۰۲). آرایه مدل هم‌آفرینی ارزش در شرکت‌های دانش‌بنیان حوزه فاوا. فصلنامه مطالعات مدیریت راهبردی، ۱۴(۵۶). doi: 10.22034/smsj.2022.366754.1741.
- حقیقی‌نسب، منیژه، بازری، محسن و عدالتیان‌شهریاری، جمشید. (۱۴۰۰). طراحی شبکه ایجاد ارزش مشترک مبتنی بر نوآوری در اکوسیستم کارآفرینی فناوری. فصلنامه علمی پژوهشی توسعه کارآفرینی، ۱۳(۴)، ۵۴۱-۵۶۰.
- حمیدی، محمدسعید و دیواراج، مانجونات. (۱۳۹۸). شبکه ارزش محصولات صادراتی (مطالعه موردی صادرات شبکه‌های ارزش برنج باسماتی هند). مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی، ۶(۳)، ۲۳-۳۶. doi: 10.22069/jead.2021.18886.1460.
- رادپور، محسن و حاتمی‌نسب، سیدحسن. (۱۴۰۱). الگوی فرایندی خلق مشترک ارزش در اکوسیستم خدمات سلامت. مدیریت بهداشت و درمان. doi: 10.18502/mshsj.v6i4.8983.
- رادپور، محسن، حاتمی‌نسب، سیدحسن و نایب‌زاده، شهناز. (۱۴۰۳). تأثیرات هم‌آفرینی ارزش بر اثربخشی بسترهای سلامت دیجیتال: مدل فرایندی پویا. مدیریت بهداشت و درمان، ۱۵(۵۹)، ۹۴.
- رحمان‌سرشت، حسین و شیخی، نرگس. (۱۳۹۸). هم‌آفرینی ارزش در بانکداری ایران: تحلیل عناصر و روابط خلق ارزش. پژوهش‌های مدیریت عمومی، ۱۲(۴۶)، ۱۲۲.
- رحمان‌سرشت، حسین، خاشعی، وحید، خلیل‌نژادآذر، شهرام و شیخی، نرگس. (۱۳۹۹). چارچوب عناصر شبکه ارزش در صنعت بانکداری ایران. چشم‌انداز مدیریت بازرگانی، ۱۷(۶۸)، ۳۸.

- سارانی، سعیده. (۱۴۰۳). تحلیلی بر نقش خانه خلاق صنایع دستی در توسعه صنایع دستی شهر زاهدان. پژوهش‌های نوین علوم جغرافیایی، معماری و شهرسازی، ۵(۴۶)، ۳۰۲.
- سالاری کمانگر، محمدامیر، خدای، سهیلا و مهربان، احمد. (۱۴۰۲). ارائه مدل شبکه ارزش انرژی‌های تجدیدپذیر برای بخش مصرفی صنعت به روش مفهوم‌سازی داده‌بنیاد. چشم‌انداز مدیریت بازرگانی، ۲۲(۸۸)، ۲۲۴.
- سبک‌آرا، مجید و پورقادر چوبر، عادل. (۱۴۰۱). ساختار بندی مجدد شبکه‌های ارزش موجود برای انتشار نوآوری‌های پایدار در بسته‌بندی مواد غذایی. پنجمین کنفرانس بین‌المللی مطالعات بین‌رشته‌ای در مدیریت و مهندسی. بازیابی شده از: <https://civilica.com/doc/1507298/download>
- شعبانی، عاطفه، محمدی، حمیدرضا و مهدوی حاجی‌لویی، مسعود. (۱۴۰۰). تحلیل ساختار زنجیره ارزش صنایع دستی در توسعه گردشگری روستایی در سال ۱۳۹۹ (مطالعه موردی: روستای متکازین استان مازندران). پژوهش‌های گردشگری و توسعه پایدار، ۱۳(۴)، ۱۲.
- شهدکار، فاطمه، ترابی، تقی و رهنمای‌رودپشتی، فریدون. (۱۴۰۲). مدل کسب و کار دایره‌ای ابزار توسعه در فرآیند گذار به اقتصاد دایره‌ای: ارائه یک مدل در سطح شرکت‌های دانش‌بنیان. نظریه‌های کاربردی اقتصاد، ۹(۳۵)، ۱۵۸.
- شیخی، نرگس. (۱۳۹۹). مدلی برای شبکه ارزش در صنعت بانکداری. پایان‌نامه دکتری، دانشگاه نامشخص.
- فلاح، محمدرضا. (۱۳۹۸). ارائه مدل پارادایمی مفهوم‌سازی کسب و کارهای فراگیر اجتماعی با رویکرد فراترکیب. JBMP، ۱۸، doi: 10.29252/jbmp.18.39.101 (39).
- کوثری، سحر، ثقفی، فاطمه و یاری، علیرضا. (۱۴۰۰). شبکه جریان ارزش بازیگران بوم‌سازگان کسب و کار جویشگر بومی. ۲(۱۰)، ۸۵-۱۱۲.

- Allee, V. (2000). Reconfiguring the value network. *Journal of Business Strategy*, 21(4), 36–39. <https://doi.org/10.1108/eb040103>
- Allee, V. (2008). Value network analysis and value conversion of tangible and intangible assets. *Journal of Intellectual Capital*, 9(1), 5–24. <https://doi.org/10.1108/14691930810845777>
- Allee, V. (2009). Value - creating networks: organizational issues and challenges. *The Learning Organization*, 16(6), 427–442. <https://doi.org/10.1108/09696470910993918>
- Allee, V., & Taug, J. (2006). Collaboration, innovation, and value creation in a global telecom. *The Learning Organization*, 13(6), 569–578. <https://doi.org/10.1108/09696470610705451>
- Allee, V., Schwabe, O., & Babb, M. K. (2015). *Value Networks and the true nature of collaboration*. Meghan-Kiffer Press.
- Biem, A., & Caswell, N. (2008). A Value Network Model for Strategic Analysis, 361. <https://doi.org/10.1109/HICSS.2008.43>
- Borgatti, S. P., & Halgin, D. S. (2011). On network theory. *Organization Science*, 22(5), 1168–1181. <https://doi.org/10.1287/orsc.1100.0641>
- Butler, R. W., & Szromek, A. R. (2019). Incorporating the Value Proposition for Society with Business Models of Health Tourism Enterprises. *Sustainability*, 11(23), 6711. <https://doi.org/10.3390/su11236711>
- Charmaz, K. (2014). *Constructing grounded theory* (2nd ed.). Sage.
- Corbin, J. M., & Strauss, A. L. (2015). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (4th ed.). Sage.
- Creswell, J. W. (2005). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (2nd ed.). Pearson.
- Creswell, J. W. (2017). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (3rd ed.). Sage.
- Donaldson, T., & Preston, L. E. (1995). The stakeholder theory of the corporation: Concepts, evidence, and implications. *The Academy of Management Review*, 20(1), 65–91. <https://doi.org/10.2307/258887>
- Flick, U. (2009). *An introduction to qualitative research* (4th ed.). Sage.
- Guba, E., & Lincoln, Y. (1994). *Competing paradigms in qualitative research*.

- Gulati, R., Nohria, N., & Zaheer, A. (2000). Strategic networks. John Wiley & Sons. <https://www.bollettinoadapt.it/wp-content/uploads/2015/09/How-Smart-Connected-Products-Are-Transforming-Companies.pdf>
- Laakkonen, A., Hujala, T., & Pykäläinen, J. (2019). Integrating intangible resources enables creating new types of forest services - developing forest leasing value network in Finland. *Forest Policy and Economics*, 99, 157–168. <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2018.07.003>
- Merriam, S. B., & Tisdell, E. J. (2015). *Qualitative research: A guide to design and implementation* (4th ed.). John Wiley & Sons.
- Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J., & Altman, D. G. (2009). Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: The PRISMA statement. *PLoS Medicine*, 6(7), e1000097. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1000097>
- Normann, R., & Ramírez, R. (1993). From value chain to value constellation: Designing interactive strategy. *Harvard Business Review*, 71(4), 65–77.
- Orlu, K., Manasoe, B., & Swanepoel, J. (2023). Value Network Configuration and Competitiveness of Emerging Agricultural Cooperatives in the Central Free State of South Africa. *Southern African Business Review*, 27, 21 pages-21 pages. <https://doi.org/10.25159/1998-8125/14645>
- Lissillour, R., Cui, Y., Guesmi, K., Chen, W., & Chen, Q. (2024). Value network and firm performance: The role of knowledge distance and environmental uncertainty. *Journal of Knowledge Management*, 28(1), 44–68. <https://doi.org/10.1108/JKM-10-2022-0822>
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice* (4th ed.). Sage Publications.
- Peppard, J., & Rylander, A. (2006). From value chain to value network. *European Management Journal*, 24(2-3), 128–141. <https://doi.org/10.1016/j.emj.2006.03.003>
- Prahalad, C. K., & Ramaswamy, V. (2004). Co - creating unique value with customers. *Strategy & Leadership*, 32(3), 4–9. <https://doi.org/10.1108/10878570410699249>
- Ragsdell, G., West, D., & Wilby, J. (2012). *Systems theory and practice in the knowledge age*. Springer. <https://books.google.mg/books?id=pPcGCAAAQBAJ>
- Ricciotti, F. (2020). From value chain to value network: A systematic literature review. *Management Review Quarterly*, 70(2), 191–212. <https://doi.org/10.1007/s11301-019-00164-7>
- Saunders, M. N. K., Lewis, P., & Thornhill, A. (2020). *Research methods for business students* (8th ed.). Pearson.
- Snyder, H. (2019). Literature review as a research methodology: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 104, 333–339. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.07.039>
- Tranfield, D. (2003). Towards a methodology for developing evidence - informed management knowledge by means of systematic review. *British Journal of Management*, 14(3), 207–222. <https://doi.org/10.1111/1467-8551.00375>
- Vaz, M., Silva, J., Baltazar, E., Marques, T., & Reis, T. (2012). Dynamic processes of an airport's system. A value network analysis. <https://mpa.ub.uni-muenchen.de/43232/>
- Wasserman, S., & Faust, K. (1994). *Social network analysis: Methods and applications*. Cambridge University Press.
- Webster, J., & Watson, R. T. (2002). Analyzing the Past to Prepare for the Future: Writing a Literature Review. *MIS Quarterly*, 26(2), xiii–xxiii. <http://www.jstor.org/stable/4132319>